

Maaraportti Tanska

Toukokuu 2016

Tanskan yleinen poliittinen tilanne

Hyvin pitkään arvailtiin, aikooko Tanskan silloinen pääministeri Helle Thorning Schmidt järjestää kansankäräjävaalit, ja milteipä kaikki poliittiset tarkkailijat ja kommentoijat arvioivat tilanteen väärin. Vaalit määrättiin järjestettäväksi torstaina 18. kesäkuuta 2015, ja vaalitulos oli aivan päinvastainen kuin monet tarkkailijat olivat odottaneet. Lars Løkke Rasmussen valittiin uudelleen (3½ vuoden tauon jälkeen) pääministeriksi ja samalla muodostettiin vain Venstre-puolueesta koostuva vähemmistöhallitus. Yli 90 edustajaa tuki kuitenkin suositusta, jonka mukaan Lars Løkke Rasmussenin tulisi pyrkiä muodostamaan hallitus. Tämä siitäkkin huolimatta, että Venstre teki heikoimman vaalituloksensa moneen vuoteen ja menetti 13 mandaattia. Oikeistoblokki pystyi kuitenkin tukeutumaan Tanskan kansanpuolueen (Dansk Folkeparti) ja Liberal Alliance – puolueen voitonmarssiin – Tanska kansanpuolue on oikeistopuoleista suurin ja sai vaaleissa 15 mandaattia. Venstre-puolueen vähemmistöhallitus toimii vakaasti, vaikka se joutuukin tasapainoilemaan heiveröisellä mandaatilla – toisella puolella on kansalaisten hyvinvointiin lisää resursseja vaativa Tanskan kansanpuolue, ja toisella Liberal Alliance, joka tavoittelee julkisten menojen vähentämistä sekä varsinkin verokevennyksiä. Poliittisesta epätasapainosta huolimatta oikeistohallitus on vahvasti vallan kahvassa, ja viimeksi se onnistui solmimaan sopimuksen maahanmuuttajien oppilasasemasta. FOA kannatti ajatusta koota työmarkkinaosapuolet kolmikantaneuvotteluihin keskustelemaan pakolaisista ja maahanmuutosta. Työn tuloksena on saatu muutamia hyviä ja asiallisia sopimuksia. FOA ei kuitenkaan tue pääehdotusta eli erityisen pakolaisille suunnatun kotoutuskoulutuksen (IGU) järjestämistä. Syynä on ennen kaikkea se, että julkisella sektorilla maksettaisiin ehdotuksen mukaan vain noin 49 kruunun suurista tuntipalkkaa perheen toimeentulosta vastaaville henkilöille. Hallitus ei ole käyttänyt lainkaan porkkanaa, vain piiskaa. Enemmistö hyväksyi kolmikantasopimuksen kanssa samana päivänä uuden käteisapu-uudistuksen, joka uhkaa syöstä ihmiset suoraan köyhyyteen ja lisää osaltaan kansalaisten eriarvoisuutta.

Sosiaalinen luottamus hyvinvointivaltion perustana

Tanskan väestö tukee hyvinvointivaltiota – vaikka se Tanskassa vaatiikin korkeaa verotusta. Väestön tuki on pysynyt vakaana monen vuoden ajan. Se edellyttää kuitenkin hyvinvointivaltiolta tehokkuutta ja oikeudenmukaisuutta. Huijausta tai korruptiota ei saa esiintyä, ja

palvelutarjonnan tulee olla oikeudenmukaista ja kohtuullista. Lisäksi valtion laitoksia on hoidettava taloudellisesti siten, että yhteiskunnan hyvinvointiin käyttämät resurssit tulevat hyödynnettyä mahdollisimman tehokkaasti.

Tutkimustulosten mukaan tanskalaisen hyvinvointiyhteiskunnan suosio perustuu hyvin pitkälle *sosiaaliseen luottamukseen*. Luotamme siihen, että meille tuntemattomat ihmiset ovat rehellisiä sekä toimivat nuhteettomasti ja vastuullisesti, ja että julkiset laitokset toimivat puolueettomasti ja oikeudenmukaisesti.

Sosiaalinen luottamus on Tanskassa kansainvälisessä mittapuussa huippuluokkaa, ja se on kasvanut tasaisesti viimeisten 30 vuoden aikana. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että työmarkkinat ja julkiset laitokset toimivat hyvin ja pyrkivät kohtelemaan kansalaisia tasavertaisesti. Taloudellinen eriarvoisuus on lisäksi suhteellisen alhaista.

Sosiaalisen luottamuksen menettäminen aiheuttaisi melkoisia ongelmia. Näin voi käydä, jos hyvinvointivaltiota ei enää koeta tehokkaaksi, oikeudenmukaiseksi tai taloudellisesti toimivaksi, esimerkiksi jos kansalaiset kokevat saavansa enenevässä määrin epäoikeudenmukaista kohtelua, tai jos eriarvoisuus kasvaa yhteiskunnassa – niin kuin nyt parhaillaan on käymässä.

Julkisen sektorin nykyaikaistamisen ongelmat

Julkista sektoria on ”uudistettu” 30 viime vuoden ajan monilla muutoksilla, joiden perustana on ollut ennen kaikkea uusi hallintotapa eli *New Public Management* (NPM). NPM on aiheuttanut monia ongelmia, esimerkiksi vaatimus julkisen sektorin työntekijöiden toiminnan dokumentoimisesta on riistäytynyt käsistä ja byrokratiasta on tullut ”...babylonialaistyylinen indikaattorien, merkkipaalujen ja tulosvaatimusten järjestelmä, joka osoittaa joka suuntaan aivan liian naiivein abstraktioin.” Ohjausinstrumentit ovat ”...niin lukuisia ja kattavia, että alun perin tehokkuuteen pyrkivästä aloitteesta on tullut paradoksi. Liian voimakas ohjaus on johtanut aivan päinvastaiseen tilanteeseen, nimittäin tehottomuuteen”.

Liiallinen dokumentointi ja valvonta voivat heikentää työntekijöiden työpanosta, koska he joutuvat miettimään enemmän standardeja ja dokumentaatiota kuin työtehtäviensä tekemistä ammattitaitonsa edellyttämällä tavalla.

Erittäin yksityiskohtaiset vaatimukset ja tavoitteet ja dokumentoinnille asetetut tiukat vaatimukset painavat taka-alalle ammattimaisen arviointikyvyn, ammattitaidon ja vastuullisuuden.

NPM:ssä keskeisiä ovat kilpailutus ja ulkoistaminen, joiden väitetään tuovan suuria säästöjä heikentämättä silti laatua. Roskilden yliopiston (RUC) julkaisemassa tutkimusraportissa nämä myönteiset vaikutukset kuitenkin kyseenalaistetaan.

Raportin mukaan vain verrattain harvat tutkimukset todistavat ulkoistamisen hyödyistä. Asiasta ei siten ole juurikaan näyttöä. Esimerkiksi vain harvoissa tutkimuksissa ulkoistamisen taloudellisissa vaikutuksissa huomioidaan myös tapahtumakustannukset ja tarkastellaan samalla laatuun kohdistuvia vaikutuksia, jolloin saadaan uskottava kuva siitä, miten ulkoistaminen on vaikuttanut kokonaisuudessaan toiminnan tehokkuuteen ja laatuun.

Ulkoistamisen vaikutukset vaihtelevat suuresti, minkä vuoksi on vaikea tehdä niitä koskevia kattavia johtopäätöksiä. Tutkimuskatsauksen mukaan taloudelliset vaikutukset vaihtelevat 40 prosentin kustannussäästöistä kustannusten kasvuun 68 prosentilla.

RUC:n tutkijat ovat myös havainneet, että ei-tieteellisissä raporteissa ulkoistamisen kustannussäästöt on yleensä havaittu suuremmiksi kuin tutkimusraporteissa ja tieteellisissä artikkeleissa.

RUC:n työntekijöitä koskevien tutkimusten tulokset ovat yksiselitteisempiä. Ulkoistamisesta on työntekijöille pääasiassa kielteisiä seurauksia, koska työtahti kiihtyy ja työsuhte koetaan turvattomana. Joissakin raporteissa työtyytyväisyyden ja motivaation todettiin palaavan takaisin normaalille tasolle, kun toiminta palasi entiselleen tarjouskierroksen jälkeen. Työtahdin on kuitenkin havaittu kiihtyvän ja palkkojen alenevan pitkällä aikavälillä.

Lisääntynyt eriarvoisuus ja köyhyys

Tanska on muiden Pohjoismaiden tavoin ollut jo vuosikausia esimerkillisen tasa-arvoinen yhteiskunta, mutta viime vuosien aikana eriarvoisuus Tanskassa on kasvanut. Eriarvoisuutta voidaan mitata Gini-kertoimella, jonka ääriarvot ovat asteikolla 0–100. 0 tarkoittaa sitä, että kaikilla asukkailla on yhtä suuret tulot, kun taas 100 merkitsee sitä, että yksi ainoa henkilö saa kaikki tulot. Gini-kertoimen kasvu on siten merkinä tuloerojen kasvusta. Vuonna 2001 Gini-kerroin oli 22 ja vuonna 2009 se oli 27. Eriarvoisuus on kasvanut Tanskassa näiden vuosien aikana toiseksi eniten Pohjoismaissa. Vain Islannissa eriarvoisuus on kasvanut nopeammin.

Tanskassa luokitellaan köyhiksi ne, joiden käytettävissä olevat tulot ovat kolmena peräkkäisenä vuonna alle 50 prosenttia mediaanitulosta. Mediaanitulo tarkoittaa keskimmäisen tulonsaajan tuloa. Tällöin 50 prosentilla tulot ovat mediaanituloa korkeammat ja 50 prosentilla mediaanituloa alhaisemmat. Vuonna 2002 Tanskassa oli 23 500 köyhäksi luokiteltua henkilöä, ja vuonna 2012 luku oli 40 000.

Eurostatin mukaan Tanskassa oli vuonna 2001 Euroopan maista kaikkein vähiten köyhiä (4 %) – vuonna 2009 luku oli jo 7,1 %. Vuonna 2009 sijoitus oli 7. – Islanti, Hollanti, Itävalta, Suomi, Ruotsi ja Norja ovat kaikki ohittaneet Tanskan. Kun tarkastellaan köyhien lukumäärää vuosina 2001–2009, kasvu on ollut Länsi-Euroopassa kaikkein voimakkainta juuri Tanskassa.

Haaste – uudenlainen talous– ja ohjausajattelu

Julkisen sektorin nykyaikaistaminen on muuttanut yhteiskuntaa perusteellisesti. Samanaikaisesti tanskalainen hyvinvointivaltio on loitonnut yleisestä hyvästä kohti korporatiivista hyvinvointimallia, jossa kytkös työmarkkinoihin on entistä tärkeämpi, kansalaisyhteiskunnalla on suurempi rooli ja kansalaiset eivät enää voi luottaa taloudellisesta tilanteesta riippumattomiin sopimuksiin. Lisäksi tiukennetaan jatkuvasti sairaus– tai työttömyyspäivärahan maksamisen ehtoja. Lähtökohtana on taloudellinen ajattelu, jonka mukaan työntekijät lähtevät helpommin etsimään työtä, jos työttömyyspäiväraha ei ole kovin suuri tai jos sitä maksetaan suhteellisen lyhyen aikaa.

Sosiaalinen luottamus Tanskassa laskee hyvinvointivaltion saadessa yhä useampia korporatiivisia piirteitä ja eriarvoisuuden kasvaessa. Tämä on ongelma, koska sosiaalinen luottamus on yhteiskunnan resurssi. Tämä muodostaa myös paradoksin, koska kasvava monimuotoisuus vaikeuttaa yhteiskunnan valvomista ja ohjaamista, ja hyvinvointivaltio joutuu siten jossakin määrin tukeutumaan sosiaaliseen luottamukseen.

Haasteena on ”palauttaa” hyvinvointivaltio, jonka perustana on sosiaaliseen luottamukseen perustuva uudenlainen talous– ja kehitysajattelu. Uudenlaisessa ohjausmallissa on huomioitava yhteiskunnan monimuotoisuus ja tarkasteltava asioita laajemmin kuin vain tehokkuuden näkökulmasta. On fokusoitava julkisiin innovaatioihin ja työntekijöiden ja kansalaisten resurssien mobilisoimiseen.

Viiden viime vuoden aikana on tehty useita yrityksiä luottamukseen pohjautuvan johtamisen ja ohjauksen aikaansaamiseksi. Tanskan hallitus, Kommunernes Landsforening (KL), alueellinen edunvalvontajärjestö Danske Regioner ja osa ammattiliitoista sopivat julkisen innovaatiokeskuksen perustamisesta 2013. Työmarkkinoiden kunnalliset, alueelliset ja valtiolliset osapuolet tekevät virallista yhteistyötä työpaikkojen ammatillisten ja työympäristöllisten seikkojen kehittämiseksi. KL ja ammattijärjestöt ovat toteuttaneet mm. 7 miljoonan kruunun hankkeen työntekijävetoisten innovaatioiden edistämiseksi viimeisen neljän viime vuoden aikana, ja uusissa yhteistyöhankkeissa tarkastellaan byrokratian vähentämistä ja psyykkisen työympäristön parantamista.

FOA on solminut sopimuksen muutaman kunnan kanssa työpaikkojen kehittämisestä siten, että työntekijöiden nauttima suurempi luottamus koituu niin työntekijöiden ja kansalaisten kuin myös kunnan talouden hyväksi.

Kyseessä ei kuitenkaan ole koko Tanskan kattava ohjelma julkisen sektorin työpaikkojen laadun kehittämiseksi.

Hyvinvointialoitteet

FOA on viime aikoina tehnyt useaan otteeseen erilaisia aloitteita edistääkseen hyvinvoinnin poliittista ja taloudellista priorisointia, koska se on monesta syystä jäänyt taka-alalle ja johtanut väistämättä eriarvoisuuden lisääntymiseen.

FOA-aloitteet ja yhteistyö

<http://www.virkelighedensvelfaerd.dk/> - Yhteistyöhanke, jossa ovat mukana Danmarks lærerforening, Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund BUPL, Dansk Socialrådgiverforening, HK ja FOA. Me teemme työtä Tanskan hyväksi. Me teemme työtä taataksemme kansalaisille heidän tarvitsemansa ja vaatimansa palvelut ja hyvinvoinnin. Olemme kuitenkin huomanneet, että hyvinvointi on tallattu maahan. Kansalaiset huomaavat yhä selkeämmin, että palvelujen laatu ja tarjonta ovat heikkenemässä. Tämä koskee lapsiperheitä, nuoria syrjäytyneitä, aikuisia vammaisia sekä vanhuksia, jotka ovat olleet rakentamassa Tanskaa. He kaikki saavat maksaa kovan hinnan. Mikä on poliitikkojen vastaus hyvinvoinnin murenemiseen ja edessä oleviin haasteisiin? Tukien uudelleenpriorisointi ja veronkevennykset. Se ei kuitenkaan riitä, järjestöt kirjoittavat kampanjasivustossaan

<http://velfaerdsalliance.dk/> - Kööpenhaminasta alkanut paikallisten ammattiyhdistysten yhteistyö on levinnyt nopeasti eri kuntiin. Toukokuun 12. päivänä toimintaa oli jo 74:ssä maan 98 kunnasta. Aloitteen taustalla on ennen kaikkea halu vastustaa hallituksen alulle panemaa tukien uudelleenpriorisointia, mikä on aiheuttanut hyvinvointileikkauksia monissa kunnissa. Samanaikaisesti hallitus yhdessä mm Tanskan kansanpuolueen kanssa ohjaa varoja vanhustenhoitoon hoidon ihmisarvon lisäämiseksi. Voidaan todeta, että ”koiraa ruokitaan sen omalla hännällä”. Hyvinvointiliittoutumalla on hyvin laaja kannatus, myös hallituspuolueen puheenjohtajalta, ja tavoitteena on estää KL:ää solmimasta uutta taloussopimusta, jos tukien uudelleenpriorisoinnista ei luovuta.

FOA kuuluu lisäksi useisiin muihin ammattiliittoutumiin muiden ammattijärjestöjen, käyttäjäjärjestöjen ja asiaan liittyvien yhdistysten kanssa. Näitä on mm. dementiajärjestö Demensalliancen <http://demensalliancen.dk/>, jossa ovat mukana Ældre Sagen, FOA, PenSam, Alzheimerforeningen, Dansk Sygeplejeråd ja Ergoterapeutforeningen, ja joka on vaikuttanut osaltaan voimakkaasti siihen, että poliitikot ovat ottaneet asian käsittelyyn. Viimeksi se mainittiin hallituksen esittelemässä kansallisessa toimintasuunnitelmassa. Samalla tavalla vanhustenhoidon ihmisarvo on ollut yksi FOA:n lippulaivoista yhdessä Ældresagenin ja DSR:n kanssa. Tiiviin yhteistyön tuloksena asia on noussut nyt myös kuntien asialistoille.